

УДК 339.138(477)

Сенишин О. С.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Сенишин М. С.
*студент
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Senyshyn O. S.
*PhD, Associate Professor of the Department of Management
Lviv National Ivan Franko University*

Senyshyn M. S.
*Student
Lviv National Ivan Franko University*

НАПРЯМИ ПОКРАЩАННЯ ВИРОБНИЦТВА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

DIRECTIONS OF IMPROVING STATE PRODUCTION OF FOOD PRODUCTS IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S FOOD SAFETY

Анотація. Статтю присвячено напрямкам покращання виробництва вітчизняної продовольчої продукції. Виявлено негативні тенденції процесів продовольчого виробництва та запропоновано основні напрями його покращання: розвиток сільськогосподарського виробництва дрібними фермерами та одноосібними селянськими господарствами, сприяння та розвиток органічного землеробства, активізація селекційної діяльності, приведення вітчизняної продовольчої продукції у відповідність до міжнародних стандартів, посилення захисту вітчизняного товаровиробника на внутрішньому ринку, розвиток системи переробки продукції безпосередньо у місцях виробництва продовольчої сировини та ін.

Ключові слова: продовольство, продовольча продукція, виробництво продовольчої продукції, органічне землеробство, сільськогосподарські кооперативи.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку власного виробництва харчової продукції продиктована тим, що збільшення імпортозалежності країни за групами продовольчих товарів, не лише призводить до економічних утрат, але й становить загрозу стабільності та продовольчій безпеці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку продовольчого комплексу присвячено наукові праці вчених Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук, Інституту економічного прогнозування НАН України, в яких основна увага була приділена проведенню аграрної реформи, формуванню принципів аграрної політики, трансформації відносин власності та покращання виробничих процесів продукції продовольства.

Серед вітчизняних науковців, що займалися проблемами розробки і ухвалення управлінських рішень у галузі здійснення державної продовольчої політики, необхідно зазначити П.П. Борщевського, П.І. Гайдуцького, Б.М. Данилишина, Л.Д. Дейнеку, Ю.П. Лебединського, О.Ю. Лебединську, Є.Й. Майовця, І.Р. Михасюка, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, В.В. Юрчишина, М.Д. Янків та ін.

Мета статті полягає у визначенні тенденцій розвитку вітчизняного виробництва продовольчої продукції та виокремленні напрямів покращання системи його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши систему вітчизняного продовольчого виробни-

цтва, ми виділили кілька наявних у ній негативних тенденцій:

1. У сучасних умовах на аграрному ринку активно розвиваються великі агрохолдинги, а дрібні фермерські та одноосібні селянські господарства поступово занепадають, унаслідок чого українське село все частіше залишається осторонь від великомасштабного сільськогосподарського виробництва.

2. У системі вітчизняного сільськогосподарського виробництва практично повністю відсутній такий важливий товарний сегмент, як органічна продукція.

3. В Україні, незважаючи на наявність достатнього законодавчого і нормативно-правового забезпечення, державна підтримка сільськогосподарського виробництва є недостатньою.

4. Більшість вітчизняної продукції виготовляється відповідно до державних стандартів, які суттєво відрізняються від європейських не лише своїм поблажливим ставленням до харчових добавок і ароматизаторів, але й вимогами до технології, упакування, маркування, внаслідок чого українським товаровиробникам складно збувати надлишки своєї продукції на зовнішньому ринку, а особливо в країні Європи.

5. У зв'язку з глобалізацією торгівлі на внутрішній ринок країни потрапляє все більше іноземних товарів, які поступово за деякими групами харчової продукції витісняють вітчизняне виробництво, тому в сучасних умовах економічного спаду вітчизняного виробництва продовольчих товарів та обмежених можливостей експорту важливого значення набуває протекціоністська політика держави.

6. За роки незалежності України, на жаль, не відбулося поліпшення структури експорту вітчизняної аграрної продукції. Україна й досі експортує переважно сільськогосподарську сировину, а частка готової продукції у структурі експорту аграрної і продовольчої продукції не перевищує 30%.

Таким чином, ми вважаємо, що для покращання системи функціонування вітчизняного виробництва продовольчої продукції необхідно здійснювати діяльність у восьми основних напрямках: розвивати сільськогосподарське виробництво дрібними фермерами та одноосібними селянськими господарствами, розвивати органічне землеробство, активізувати селекційну діяльність та забезпечити виробництво вітчизняного конкурентоспроможного насіннєвого матеріалу, активізувати державну підтримку сільськогосподарського виробництва, привести вітчизняну продовольчу продукцію у відповідність до міжнародних стандартів, розвивати виробництво альтернативних видів енергії із сільськогосподарської сировини, посилювати захист вітчизняного товаровиробника на внутрішньому ринку країни, розвивати систему переробки продукції безпосередньо в місцях виробництва сировини. Схему вдосконалення системи вітчизняного виробництва продовольчої продукції наведено на рис. 1.

Аналізуючи систему органічного землеробства передусім хочемо зазначити, що відповідно до досліджень Департаменту сільськогосподарства США (USDA), органічне землеробство являє собою систему виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або

значною мірою обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів під час відгодівлі тварин [1].

Якщо в Європі площі, відведені на органічне землеробство, щороку зростають на 6–10%, то в Україні з 2008 р. щорічне зростання органічних сільськогосподарських земель становить менше 0,1%. Окрім того, більшість виробленої в Україні органічної продукції одразу експортується по завчасно укладених контрактах як сировина для європейської харчової промисловості, а на внутрішній ринок попадає дуже незначна її частина, яку купувати українським споживачам складно і дорого через високу націнку традиційних торгових об'єктів роздрібної торгівлі, що вміло користуються дефіцитом органіки в Україні.

Вважаємо, що якщо розвиток органічного землеробства та органічного виробництва харчової продукції не стане стратегічним завданням України протягом наступних кількох років, то імпорт і власне тіньове виробництво генетично обробленої їжі здатні знищити генофонд українського народу.

На базі аналізу досвіду функціонування органічного виробництва в європейських країнах для активізації аналогічної діяльності в Україні передусім необхідно сформулювати законодавчу базу, яка б регулювала функціонування системи органічного землеробства, оскільки відсутність в Україні законодавчого поля унеможливило організації системи акредитації і унормування діяльності сертифікаційних органів, а також перешкоджає позиціонуванню

України як експортера органічної продукції на міжнародному ринку [2]. Хоча Україна вже здійснила певні кроки зі створення необхідної законодавчої бази для органічного землеробства, прийнявши 3 вересня 2013 р. Закон України «Про виробництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю і спрямований на забезпечення справедливої конкуренції та належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, покращання основних показників стану здоров'я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні [3].

Проте залишається ще ціла низка невирішених питань, які потребують: врегулювання питання акредитації уповноважених органів сертифікації органічного виробництва, а також сертифікації, інспектування процесу органічного виробництва та обігу органічних продуктів відповідними постановами Кабінету Міністрів України; внесення змін до законів України «Про захист рослин» від 14.10.1998 р. № 180-XIV та «Про пестициди і агрохімікати» від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР щодо врегулювання застосування засобів захисту рослин та добрив в органічному виробництві;

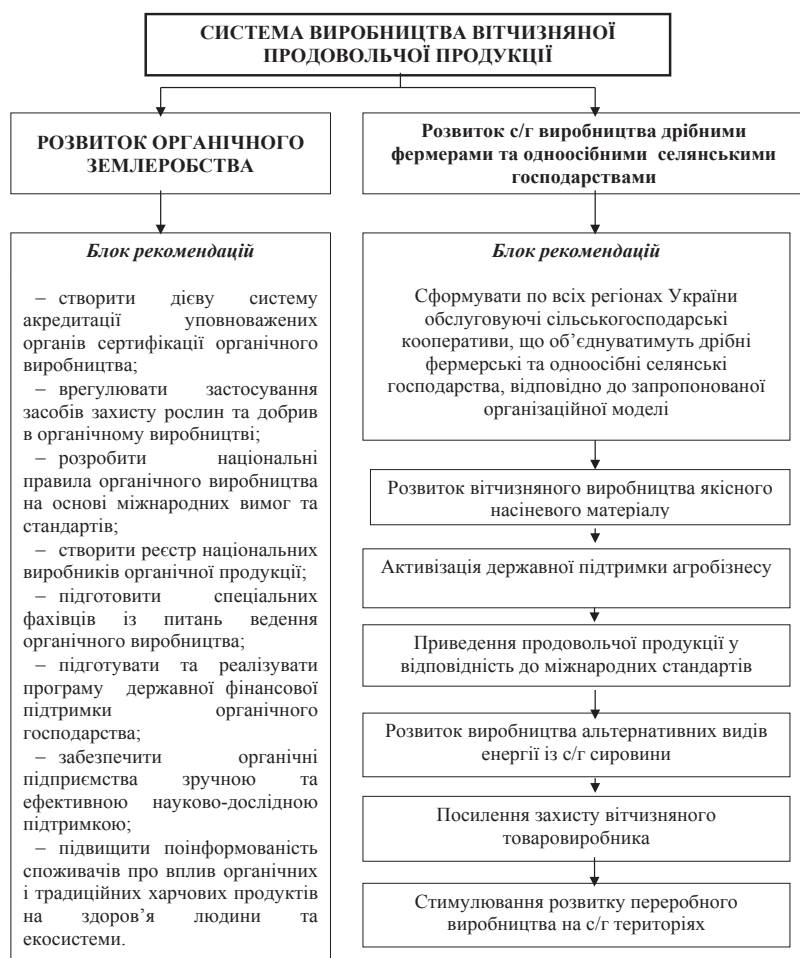

Рис. 1. Напрями покращання виробництва вітчизняної продовольчої продукції

розробки національних правил органічного виробництва на основі міжнародних вимог та стандартів тощо.

Ще одним невирішеним питанням законодавчого характеру є відсутність законодавчих актів щодо проходження вітчизняними виробниками органічної продукції процедури сертифікації органічного виробництва. Зауважимо, що в Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. лише вказано, що використання державного логотипа та маркування органічної продукції (сировини) для позначення органічних продуктів є обов'язковими, хоча чіткої процедури маркування та сертифікації не визначено, тому вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації за діючими міжнародними стандартами, частіше за все за нормами Європейського Союзу.

Наступним напрямом удосконалення системи виробництва продовольчої продукції є розвиток сільськогосподарського виробництва дрібними фермерськими та одноосібними селянськими господарствами. Для реалізації даного завдання ми пропонуємо розвивати систему сільськогосподарської кооперації на селі, а саме систему сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК), що об'єднують особисті селянські господарства та дрібних фермерів в єдину структуру з повним циклом виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

В Україні ж сільськогосподарський кооперативний рух розвивається надзвичайно повільно. Якщо до революції в Україні в кооперативи було об'єднано понад 60% сільського населення, то на даний момент до кооперації залучено не більше 0,3% сільського населення [4]. Так, у 2013 р. було офіційно зареєстровано лише 953 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативи, з яких, за оцінками фахівців, працювало лише 618.

Звернемо увагу, що в сучасному устрої вітчизняного сільськогосподарського виробництва, де домінують великі латифундії, які монополізували ринок, дрібних виробників кинуту напризволяще. Це в той час, коли від їхньої діяльності фактично залежить продовольча безпека та стабільність нашої держави, адже саме селяни виробляють близько 60% валової сільськогосподарської продукції та змушені продавати свою продукцію прямо з поля і практично за безцінь.

З огляду на це, вважаємо, що саме активізація кооперативного руху в Україні здатна вирішити проблеми бідності на селі, підвищити рівень вітчизняного виробництва продовольчої продукції та покращити функціонування сучасного продовольчого ринку. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи здатні забезпечити реалізацію сільськогоспо-

дарської продукції селян за вигідною ціною і в зручний для них спосіб, оскільки кооперативи, акумулюючи продукцію своїх членів, мають можливості створювати великі товарні партії, що можна реалізувати як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Окрім цього, кооперативи здатні налагодити первинну переробку продукції, створити належні умови її зберігання та надати дрібним товаровиробникам іншу необхідну допомогу у веденні бізнесу.

Варто зауважити, що без дієвих державних стимулів активний розвиток СОК по всіх куточках України є неможливий, тому ми пропонуємо:

1. Встановити для членів кооперативів нульову ставку податку з фізичних осіб на період до трьох-п'яти років. Після завершення пільгового періоду проаналізувати стан розвитку СОК і в разі досягнення бажаного стану кооперативного руху прийняти рішення про поступове введення податку чи в разі недостатнього розвитку СОК прийняти рішення про продовження пільгового періоду.

2. Зробити пільгові кредити та фінансовий лізинг доступними для всіх сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

3. Розробити державну програму розвитку СОК та забезпечити її фінансування у повному обсязі. Відмітимо, що в 2009 р. була прийнята державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. [5], на яку було виділено 6,5 млрд. грн. з державного бюджету, проте в 2011 р. чиновники припинили її функціонування.

4. Розробити дієву систему співпраці СОК із вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами, провідними агрофірмами, що володіють передовими досягненнями в галузі аграрної науки.

5. Удосконалити законодавчу базу сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

6. Проінформувати суспільство у простій і доступній формі про можливості, переваги та механізм створення й функціонування СОК за нових умов.

Висновки. Отже, реалізація даних положень сприятиме активізації кооперативного руху в Україні, який, своєю чергою, призведе до збільшення обсягів виробництва продовольчої продукції і буде вагомим інструментом забезпечення вітчизняної продовольчої безпеки, залучення дрібних фермерів і одноосібних селянських господарств до великомасштабного сільськогосподарського виробництва на основі сучасних технологій, підвищення конкурентоспроможності продукції продовольства, зростання доходів сільського населення, зниження безробіття, покращання пропозиції вітчизняних товарів на продовольчих ринках.

Список використаних джерел:

1. Доповідь і Рекомендації з органічного господарства / Міністерство сільського господарства США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf> (8/23/07).
2. Ковальова О.В. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень «Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1292/>.
3. Закон України «Про виробництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. № 425-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Вернигора М. Чому в Україні не розвиваються сільськогосподарські кооперативи / М. Вернигора // Національний пресклуб «Українська перспектива» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://galinfo.com.ua/news/108592.html>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» від 3 червня 2009 р. № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Аннотация. Статья посвящена направлениям улучшения производства отечественной продовольственной продукции. Выявлены негативные тенденции процессов продовольственного производства и предложены основные направления его улучшения: развитие сельскохозяйственного производства мелкими фермерами и единоличными крестьянскими хозяйствами, содействие и развитие органического земледелия, активизация селекционной деятельности, приведения отечественной продовольственной продукции в соответствии с международными стандартами, усиление защиты отечественного товаропроизводителя на внутреннем рынке, развитие системы переработки продукции непосредственно в местах производства продовольственного сырья и др.

Ключевые слова: продовольствие, продовольственная продукция, производство продовольствия, органическое земледелие, сельскохозяйственные кооперативы.

Summary. This article is dedicated directions of improving the state production of food products. Negative tendencies of food production process are founded the main directions of its improvement are proposed: the development of agricultural production by small farmers and individual peasant farms, the promotion and development of organic farming, the intensification of breeding activities, bringing of state food products in line with international standards, strengthening of protection of state producers in the internal market, the development of recycling products directly from local production of food and other raw materials.

Key words: food, food products, food production, organic farming, agricultural cooperatives.